

(Политика 24.02.2009)

Финансијски системи држава централне и источне Европе у великој су кризи и то више није тајна. Мудис (Moody's Investors Service), једна од водећих агенција за процену финансијских ризика, упозорила је прошле недеље да ће снизити рејтинг банака које послују на овим тржиштима.

Вест је изазвала велику нервозу и одмах довела до пада цена акција западних банака које послују у региону. Лош сигнал је стигао и са девизног тржишта, где је евро почео да губи вредност у односу на конкурентске валуте. То је био знак да су проблеми на Истоку довољно велики да могу опасно угрозити ионако крхке финансијске системе земаља западне Европе. Ризику су поготово изложене државе попут Аустрије, Шведске, Грчке, Италије, делом и Немачке, чије банке доминирају у транзиционим земљама.

Последња криза показала је да агенције за процену ризика безнадежно касне за догађајима. Мудис је своје упозорење могао објавити и који месец, можда и коју годину раније. Проблем је био видљив одавно и није било дилеме да је велики број транзиционих земаља на странпутици.

Криза ових земаља ће се продубљивати, а списак угрожених ће бити све дужи. Производња, запосленост и приходи ће падати, кредитне обавезе ће расти, а број грађана и компанија који неће моћи да враћају дугове постаће све већи.

По речима Хоакина Алмунија, комесара Европске уније за економска и монетарна питања, на листи најугроженијих земаља се у овом тренутку налазе Румунија, Украјина, Хрватска и Србија. Огромни проблеми Мађарске и Летоније стара су тема.

У нешто бољој ситуацији за сада су Чешка и Пољска, али се и њихова позиција може променити веома брзо. Од валутне кризе, али само од ње, заштићене су Словенија и Словачка које су чланице еврозоне. Тек када криза буде окончана, биће јасније да ли је увођење евра тако неспорно добар потез, како то данас изгледа.

Суштина „Источне кризе” свугде је слична. Цео регион је извршио потпуну либерализацију финансијских токова, а своју финансијску судбину препустио је страним банкама. Обиле девиза довело је до прецењивања курсева локалних валута и до вештачког повећавања куповне моћи. То је охрабривало грађане и предузећа да се неконтролисано задужују у јефтиној страниој валути, верујући да је таква економска политика дугорочно одржива. Животни стандард је фиктивно растао, али „на дуг”. Куповало се све и свашта, поготово аутомобили, или се улагало у некретнине и тако стимулисао раст цена које су се одвојиле од разума.

Више од 1.500 милијарди долара кредита слило се у централну и источну Европу и дугови ових држава су спектакуларно повећани. Код земаља које су (Пољска или Мађарска нпр.) почетком деведесетих имале висок ниво спољног дуга, задужење је додатно повећано више од седам пута. Државе, које су у транзицију ушле на нижем нивоу дуговања (Румунија или Украјина нпр.), данас дугују преко тридесет пута више. Када је прилив кредита стао, а тиме и понуда девиза, локалне валуте су се суновратиле и то је убрзало дужничку кризу.

А до јуче све је било идеално и сви су били задовољни. Вишак штедње грађана западне Европе се у виду кредита преливао на Исток. Не само да су банке преко високих камата сјајно зарађивале, већ је источноевропски дужник својим трошењем стимулисао и производњу индустријске робе у земљама западне Европе.

Попут Србије, највећи број транзиционих земаља добар део кредита је проћердао, остао са рањивом економијом, и са огромним теретом дугова распоређених на привреду, грађане и буџете. У кризи која траје, дугови ће додатно порасти. Неко време ће се одржавати илузија како ће се дугови вратити, а онда ће почети њихов репрограм, отписивање и укњижавање губитака.

Сада је кључно питање: ко ће санирати банкарски систем региона. Једно могуће решење

је да то учине државе чије су банке кризу непосредно и креирале. Терет санације банака тада би пао на пореске обвезнике западне Европе. Апетит за такву врсту интервенције је мали, а средства на располагању су још мања.

Друга могућност је да се санација банака, мање или више директно, превали на државе источне Европе, које су неразумном економском политиком дозволиле овај драматични расплет. Коначно, новац од кредита су потрошили грађани и привреда овог региона. У том сценарију, источна Европа ће бити стимулисана да се додатно задужује код ММФ-а и осталих међународних организација.

Ако се оствари овај други сценарио, источна Европа ће деценијама грцати у дуговима. Огромна средстава ће одлазити на отплату кредита, па ће мало остајати за улагања у развој, а за социјална давања још мање. Источна Европа ће наставити да заостаје, губећи економску битку на великој глобалној сцени.

Транзиционе земље ће морати да науче да за пут у бољу будућност нема пречица, поготово не кредитних, да капитализам по себи не пружа заштиту од лоше економске политике, а да демократија не спречава политичке и ине глупости.